

TROJÍ ÚLOHA ARMÁDY

(V míru, krizi a za války)

Společnost buduje své vztahy se sousedy a ostatními zeměmi, realizuje svoji zahraniční politiku a snaží se o uplatnění svých národních zájmů v určitých vnějších a vnitřních podmínkách, v určité mezinárodní situaci. Souhrn těchto podmínek je často nazýván **strategickým prostředím**. Strategické prostředí podléhá změnám, se změnami strategického prostředí se mění i úloha armády při zabezpečování národních politických cílů.

Národní bezpečnostní strategie proto musí včas reagovat na změny strategického prostředí a počítat se všemi, i málo pravděpodobnými eventualitymi.

Zejména události posledních let mimořádně ovlivnily, do té doby poměrně stabilní strategické prostředí. Důsledkem je, že národní strategie téměř všech evropských států vyžadují změnu, vlastně celkové přepracování. Dosavadní strategie, vycházející z hrozby nenadálého masového útoku rozsáhlých vojenských uskupení, ztratily svoji opodstatněnost. I když některé státy Společenství nezávislých států si zachovaly schopnost vést globální válku, je taková varianta všeobecně považována za velice nepravděpodobnou. Mizivá pravděpodobnost takového střetnutí se ještě snížila po rozhovorech prezidentů USA a Ruska v kanadském Vancouveru začátkem dubna tohoto roku. Současná bezpečnostní strategie států střední Evropy musí proto v daleko širší míře vycházet z možnosti regionálních ohrožení, vyvolaných snahou o prosazení omezených regionálních, převážně nacionálních zájmů.

S ukončením studené války a pádem totalitních režimů ve východní a střední Evropě se vynořila stará nepřítelství a pocity historických křivd. I když se většina států a obyvatel Evropy zcela oprávněně cítí dnes mnohem bezpečněji než dříve, neplatí to všeobecně. I v těch zemích, které nemusí čelit konfliktům na svém území, nebo v blízkosti svých hranic, se přechod k demokracii a tržnímu hospodářství ukazuje být mnohem obtížnějším, než mnozí předpokládali. Civilizované společnosti, schopné přinést lidem jiné, vyšší hodnoty než nacionalismus, musí v řadě zemí teprve dozrát. Stále platí, že demokratické principy musí být státy připraveny bránit nejenom slovy, ale i činy. Jedním z prvořadých úkolů mezinárodního společenství je zajistit, aby ozbrojené síly žádného státu nemohly beztestně uchvátit cizí území, nebo diktovat své politické podmínky.

Aby stát mohl tyto skutečnosti aktivně ovlivňovat, musí mít k dispozici celé spektrum politických nástrojů. Jako moderní se všeobecně prosazuje tříúrovňová

národní politika, založená na permanentním prosazování mírového soužití, na aktivním bránění vzniku konfliktních situací, které by mohly přerůst v ozbrojené střetnutí, a přesto vyjadřující odhodlání bojovat a zvítězit, kdyby všechna přijímaná opatření selhala. Bývalý náčelník generálního štábu Armády České republiky, generálplukovník Pezl, v úvodním článku prvního letošního čísla *Vojenských rozhledů* hovoří o eskalačním modelu potenciální akce, spočívajícím ve třech úrovních: Podpůrná asistence při zabezpečování bezpečnostních jistot obyvatelstva státu při ekologických, živelných katastrofách a haváriích; schopnost armády reagovat na nemilitantní formy ohrožení; demonstrace rozhodného odhodlání k obraně suverenity státu až po všeobecné využití všech možností státu a jeho ozbrojených sil k vedení aktivně agresivní obrany.

Analyzujeme jednotlivé úrovně chování ozbrojených sil v různých strategických prostředcích trochu podrobněji.

ÚLOHA VOJENSKÝCH OPERACÍ

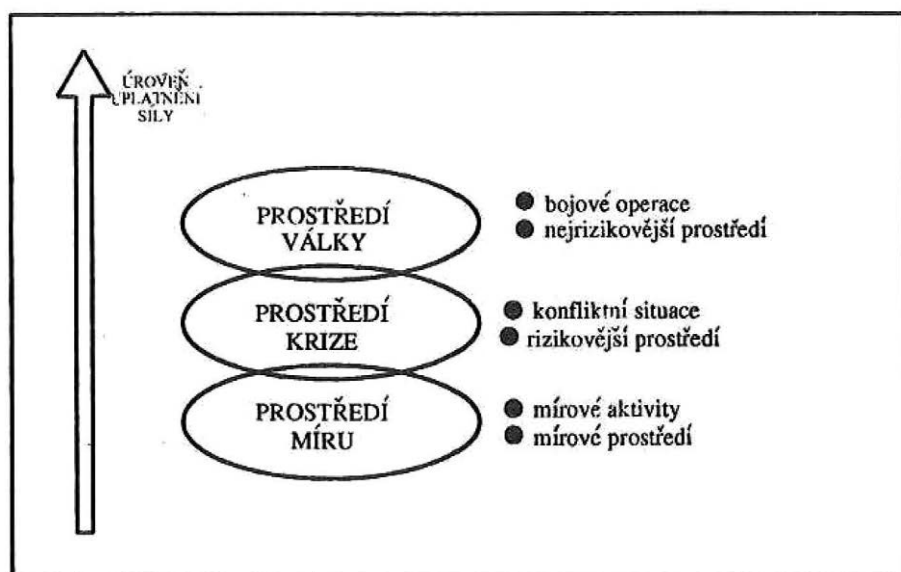
Současná doba je charakteristická existencí mnoha národů a států, vzájemně těsně provázaných a závislých. Normálním stavem těchto států je mírová spolupráce. Válka je považována za stav zcela výjimečný, i když nikoli nemožný. V případě, že se ve vztazích mezi národy vyskytnou krizové situace, případně i konflikty řešené ozbrojenou silou, je vždy o jev časově omezený, který nakonec musí vždy vyústit v obnovení stavu míru.

Tabulka

Cíle národní politiky	Charakteristické strategické prostředí	Úroveň uplatnění síly	Příklady použití ozbrojených sil
BOJOVAT A ZVÍTĚZIT	VÁLKA	DONUCENÍ	Bojové operace konvenčních sil
ZABRÁNIT KONFLIKTU A VÁLCE	KRIZE	NÁTLAK ODSTRAŠOVÁNÍ PŘESVĚDČOVÁNÍ	Preventivní úder Mírové operace (peacemaking) Nebojové evakuační operace Protiteroristické operace
PROSAZOVAT MÍROVÉ SOUŽITÍ	MÍR	OVLIVŇOVÁNÍ	Mezinárodní vojenská spolupráce Protidrogové operace Protiteroristická opatření Mírové operace; (peacekeeping a peacemaking) Běžná mírová činnost

Tato skutečnost představuje vnitřní obsah myšlenky kontinuity vojenských operací, která vychází z existence tří strategických prostředí, ve kterých se národy snaží dosáhnout svých strategických cílů. Prvým prostředím je **prostředí stavu míru**, ve kterém národy realizují politiku mírové spolupráce, jež usměrňuje všechny jejich aktivity běžně se mezi národy vyskytující. Druhé prostředí, **prostředí stavu krize**, je charakteristické konfliktní situací, vzájemnou konfrontací, potřebnou realizovat rizikovější operace k zabezpečení národních strategických cílů. Někdy je též označováno jako "nepřátelství na hranici války". Nejnásilnějším a nejrizikovějším prostředím je **prostředí stavu války**. Vzájemnou souvislost těchto tří strategických prostředí a úlohy armády, jako nástroje národní politiky v jeho jednotlivých úrovních, znázorňuje **tabulka**.

Žádoucím výsledkem uplatnění síly je vždy návrat do prostředí míru. Schematicky lze jednotlivá strategická prostředí znázornit **obrázkem 1**.

Obr. 1

■ MÍROVÉ PROSTŘEDÍ

V prostředí míru národy obvyklým způsobem sledují a uplatňují své národní zájmy. Využívají politických, ekonomických a dalších prostředků k ovlivnění chování ostatních národů. Sem patří zejména uzavírání obchodních smluv, dohod o zahraniční pomoci, o transferu technologií, dohod o zahraničním či společném vojenském výcviku apod. Všechny tyto prostředky jsou aktivně využívány k podpoře a zachování míru, nastolení a prosazování demokratických ideálů, k podpoře a budování důvěry a přátelství mezi národy.

Mírové soužití představuje strategickou koncepci na národní úrovni, koordinující uplatnění politických, ekonomických, informačních a vojenských prostředků s cílem zabezpečení regionální stability a předcházení krizím.

Mírové prostředí nemusí být zcela bezkonfliktní. Zahrnuje též pásmo přijatelných turbulencí a napětí. Je výsledkem působení určitých podmínek a jeho zachování není automatické. Vždy je provázáno určitými turbulencemi a přechodnými napětími, která mohou, nejsou-li kontrolována, vyústit v krizi. Pro zachování mírového prostředí je nezbytné aktivně působit. Naše aktivní působení a angažovanost pomáhají vytvářet a zachovat tyto "vhodné podmínky". Základním prostředkem působení na vnější podmínky v prostředí míru je jejich **ovlivňování**. I v mírovém prostředí nezastupitelnou roli sehrávají též ozbrojené síly, které mohou být použity k jiným účelům než bojovým.

Ozbrojené síly, a zejména pozemní vojsko, mohou hrát významnou roli v různých mírových aktivitách, ať už se jedná o humanitární pomoc jiným státům či národům, mírové a pozorovatelské aktivity ve prospěch OSN, pomoc při haváriích a jiných katastrofách. V některých případech jsou složky armád využívány při budování a rozvoji infrastruktury či pomoci obyvatelstvu. Příslušníci armády se mohou podílet na vytváření dobrých vztahů se sousedy a dalšími zeměmi účastí na mezinárodních jednáních, seminářích a konferencích, setkáních odborníků, vzájemných návštěvách a stážích, společném výcviku a cvičeních, vzájemnou výměnou informací a zkušeností.

I když hlavním úkolem armády je boj, je přesto její úloha i v míru významná. Aktivita uskutečňované v průběhu mírového období pomáhají udržet případná napětí pod kontrolou a pod úrovní možnosti vzniku krizové situace, odstraňovat případnou nedůvěru a předpoklady vzniku střetu zájmů a konfliktů.

■ PROSTŘEDÍ KRIZE

Zachování strategického prostředí míru představuje základní cíl aktivit státu v mírovém prostředí. Přesto mohou nahodile vzniknout situace, (**ovlivňování** a diplomatický vliv již nestačí), kdy **ovlivňování** musí být nahrazeno určitým nátlakem. Nastane-li taková situace, vstupuje stát do druhého, intenzivnějšího prostředí - prostředí krize. V prostředí krize se státy snaží prosadit své zájmy prostřednictvím "akcí na hranici války". Cíle národní politiky se v takovém případě přesouvají z aktivit ve prospěch zachování míru na aktivity vedoucí k **odstrašování** možného vzniku války a k návratu do mírového prostředí při první příležitosti, i když pokud možno za podmínek příznivých pro stát, případně jeho spojence.

Obecně můžeme odlišit dvě úrovně nátlaku jako politického prostředku sloužícího ke kontrole kritických situací. První představuje uplatnění síly k odstranění nepřátelských akcí. Demonstrace síly může zabránit nepřátelské akci třeba tím, že ukáže, že riziko takové akce je příliš vysoké. Pokud odstrašování nesplní svoji úlohu, nebo jsou-li potřeba tvrdší opatření, může se ukázat nezbytným použití síly. V takovém případě může stát přistoupit k otevřenému **nátlaku**. Jako příklad může sloužit preventivní letecký úder, který provedly USA vůči Libyi v roce 1986, vedený s cílem přinutit tento stát respektovat mezinárodní dohody v oblasti terorismu. Pro tuto situaci v prostředí krize je charakteristické, že ozbrojené síly mohou být použity

jako odezva na přímé ohrožení státu bez ohledu na to, zda protivník vypálil jediný výstřel, či nikoli. Také během období míru mohou být přijímána opatření jako reakce na ohrožení, ale v daleko menším rozsahu a s daleko nižší intenzitou. Přitom za ohrožení jsou obvykle považovány podmínky, které vyvolávají, nebo potenciálně mohou vyvolat nestabilitu státu.

Použití síly k odstrašení, případně k přinucení jsou tedy dvě přijatelné varianty státní politiky v prostředí krize. Bez závislosti na specifickém typu operací, použitých v tomto prostředí, je hlavním žádoucím cílem dosažení strategického koncového stavu, spočívajícího v rozhodném vyřešení krize a následném návratu do prostředí míru. Přitom pod rozhodným vyřešením krize je třeba chápat použití přiměřené síly, odpovídající podstatě dané krize a realizované obvykle jako vhodně strukturovaná reakce.

■ PROSTŘEDÍ VÁLKY

Přes veškerou snahu řešit a ukončit krizovou situaci se může ukázat, že veškerá snaha byla marná, že jedinou cestou realizace národní politiky, zachování státní nezávislosti, teritoriální celistvosti, či působnosti demokratických principů je uplatnění síly v plném rozsahu. V takovém, vlastně nejhorším možném případě, se stát může ocitnout v prostředí války. A to války, která může mít omezený, nebo všeobecný charakter. Pod omezenou válkou obvykle chápeme ozbrojený konflikt, který nedosahuje úrovně války všeobecné, zahrnující otevřené střetnutí ozbrojených sil dvou nebo více států. Pod všeobecnou válkou obvykle rozumíme ozbrojený konflikt mezi rozhodujícími mocnostmi, při kterém jsou totálně využívány všechny zdroje válčících stran a při kterém je ohroženo vlastní přežití národů válčících stran.

Přes téměř nulovou pravděpodobnost všeobecné a nízkou pravděpodobnost omezené války v evropském prostředí, zůstává možnost účasti v ní tradiční úlohou pozemního vojska, které musí být pro tuto, i když málo pravděpodobnou variantu, přednostně připravováno a cvičeno. Stát musí být na tuto nejzazší možnost, na nezbytnost rozhodného použití síly k boji a dosažení vítězství v co nejkratším čase, s nejmenšími možnými ztrátami na životech a na majetku národa, připraven. Samozřejmě i ve válce zůstává žádoucím strategickým koncovým stavem ukončení nepřátelských akcí, pokud možno za příznivých podmínek, a co nejrychlejší návrat do prostředí míru.

NÁVAZNOST VOJENSKÝCH OPERACÍ

Mezinárodní i vnitrostátní aktivity, uskutečňované během míru, nejsou jen záležitostí armády. Vyžadují součinnost řady dalších státních orgánů. V případě, že události eskalují, a vytváří se prostředí krize nebo války, neznamená to, že mírové aktivity jsou přerušeny. Operace a aktivity, uskutečňované během války nebo krize, přesahují časově toto období a přecházejí do **postkonfliktních aktivit**. Je-li dosaženo ukončení palby, musí nastoupit období konsolidace. Jednotky pečují o zraněné a zajatce, opravují zařízení, přemísťují se do míst nové dislokace, obnovují

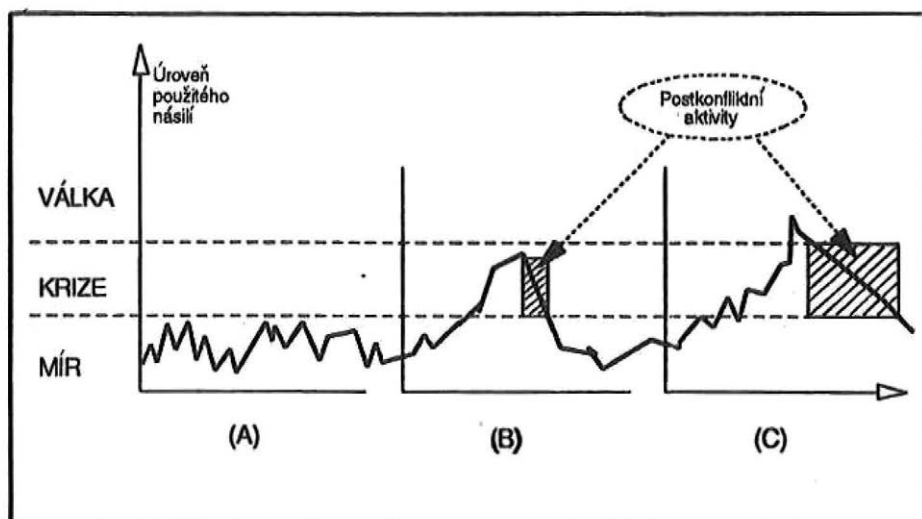
bojovou sílu. Na operační a strategické úrovni probíhají činnosti k zachování míru, nastolení pořádku, oživení hospodářství, obnovení řídicí úlohy vlády apod.

V postkonfliktních aktivitách postupně klesá úloha a pravomoc vojenských složek a vzrůstá úloha složek civilních. Cílem těchto činností je co nejrychlejší návrat do prostředí míru, ale také zvýšení pravděpodobnosti, že takové zvýšení pravděpodobnosti, že takový mír bude trvalým. Tyto aktivity mohou být značně složité a mohou se protáhnout i na několik let. V podstatě lze říci, že strategického koncového stavu se nedosáhne do té doby, dokud nenastoupí běžná mírová činnost a neobnoví se obvyklé diplomatické vztahy.

Trvání postkonfliktních aktivit je ovlivněno vnitřními i vnějšími vlivy, jejichž prostřednictvím je uplatňována kontrola nad situací. Jestliže je však udržování úrovně násilí vyšší, než řešení situace vyžaduje, může pak tato skutečnost prodloužit trvání uvedených aktivit. Přiměřená úroveň násilí znamená zvolit odpovídající odezvu na konkrétní situaci. To ovšem nijak nevylučuje použití přesily, po zralé úvaze, s cílem snížit ztráty a stabilizovat situaci. Navíc účinnost mírových aktivit předcházejících konfliktů, a následujících po vypuknutí nepřátelství, má přímý vliv na schopnost státu vyrovnat se s postkonfliktními problémy. Na **obr. 2** je znázorněna řada možných reakcí na strategickou situaci a hypotetickou korelaci mezi úrovní reakce a dobou trvání a rozsahem postkonfliktních aktivit.

Jak bylo uvedeno, turbulence a trvání postkonfliktních aktivit jsou přímo závislé na účinnosti předchozích mírových aktivit a na úrovni násilí, potřebného k zabezpečení kontroly nad situací. Běžné turbulence, se kterými se setkáváme v mírovém prostředí, a které nepřekračují přijatelnou hranici, jsou znázorněny na **obr. 2 (A)**. V případě vzniku drobných krizí jsou okamžitě přijímána pozitivní opatření k zachování míru. Při vzniku situace přesahující hranici mírového prostředí existuje popsána řada variant možné reakce. Tak, jak vzrůstá úroveň použitého násilí, vzrůstají též problémy po ukončení nepřátelských akcí. Na **obr. 2** je šrafováním znázorněna oblast postkonfliktních aktivit. Čas potřebný k zotavení z aktivit odpovídajících prostředí krize může být relativně krátký - viz **obr. 2 (B)**. Použití síly vyšší úrovně než je přiměřené situaci, bude mít, jak je znázorněno na **obr. 2 (C)**, s největší pravděpodobností za následek prodloužení postkonfliktních aktivit. Demonstrace síly, spojená s uskutečněním cvičení v příhraničním prostoru jistě vyvolá nižší postkonfliktní aktivity než např. operace typu Písečná bouře. Z uvedeného je zřejmé, že turbulence spojené s těmito aktivitami mohou být redukovány použitím co nejnižší úrovně síly nezbytné k dosažení strategického cíle. Navíc účinné mezinárodní programy, probíhající v době před konfliktem, v prostředí míru, mohou pozitivně ovlivnit vnitřní stabilitu a tím zkrátit období těchto postkonfliktních činností.

Shrnu-li uvedené skutečnosti, mohou formulovat následující závěr: Vztahy mezi dvěma státy A a B mohou nabývat různého charakteru. V převážné většině se bude jednat o vztahy přátelské. Výjimečně, bude-li se stát B chovat tak, že bude ohrožovat nebo poškozovat stát A, a nutit jej aby přijímal odvetná opatření, mohou tyto vztahy nabýt charakteru konfliktu. V případě dalšího prohlubování konfliktu, eskalace napětí, může konflikt vyústit ve válku. Z hlediska státu A, který má samozřejmě zájem vztahy se státem B aktivně ovlivňovat, můžeme hovořit o třech úrovních či typech strategického prostředí: Prostor míru, které je normálním prostředím a k jehož udržení či dosažení musí směřovat veškeré úsilí, prostředí

Obr. 2

konfliktu a prostředí války. Vznik napětí a turbulencí je třeba předvídat a prognózovat. Proto je nezbytné vnitřní a mezinárodní situaci trvale zkoumat, analyzovat možná ohrožení a rizika vzniku těchto ohrožení s cílem v předstihu čelit vzniku nových situací, být připraven v případě nezbytnosti reagovat s uplatněním nezbytné síly.

Závěrem článku lze konstatovat, že:

▲ Vždy musí existovat přímá vazba mezi cíli národní politiky a variantami použití ozbrojených sil. Výcvik armády musí být soustředěn na bojové akce v prostředí války. Přesto i v prostředí míru má armáda významné a náročné poslání.

▲ Přesto, že hlavním úkolem armády je poražení nepřítele v ozbrojeném střetnutí, je její mírové využití k pomoci, informování a vytváření podmínek pro vojenskou spolupráci s jinými národy nejen možné, ale i vysoce efektivní. Prohlubování spolupráce s NATO a ostatními mezinárodními organizacemi, podíl na mírových operacích OSN, podpora rozvoje vědeckého bádání a rozvoje technologií, ovlivňování průmyslu, podpora rozvoje infrastruktury státu, péče o ekologii a připravenost pomoci při průmyslových haváriích, to vše přispívá k stabilizaci mírového prostředí. Všechny tyto vojenské aktivity musí probíhat v těsné spolupráci s ostatními složkami státu.

▲ Mírové aktivity, jako je mezinárodní vojenská spolupráce, humanitární pomoc, pomoc při živelných katastrofách či boj s terorismem nemusí být ukončeny, i když vzájemné rozpory dosáhnou vyšší úrovně.

▲ Aktivita uskutečňovaná v průběhu mírového období jsou přímo soustředěny na odstraňování příčin nestability a tím na předcházení konfliktu. Mohou proto podstatně snížit úroveň síly, kterou by bylo třeba uplatnit v případě vzniku konfliktu, tj. v případě, že by ovlivňování selhalo a odstrašování nebo nátlak se staly nezbytností.

Ing. Josef Hrdlička

EXOEVROPSKÉ PÁSMO RIZIKOVÝCH FAKTORŮ

Po ukončení konfrontace mezi Východem a Západem se již v Evropě nepočítá s vojenskou agresí. Nevylučují se však místní konflikty, ohniska napětí, nebezpečí vyplývající ze samotné existence jaderných zbraní (JZ) v SNS, tamního vývoje, z méně spolehlivých jaderných elektráren, z rostoucí migrace. Další vývoj v Evropě bude zřejmě ovlivněn upevňováním systémů bezpečnosti i pokračující integrací a demokratizací.

Vědeckotechnický rozvoj však natolik zmenšil svět a zdokonalil prostředky napadení či ohrožení, že bezpečnost Evropy i jednotlivých zemí může stále více záviset rovněž na faktorech vzdálených tisíce kilometrů. Objevují se v širokém oblouku od Vladivostoku na jih podél asijských břehů přes Střední východ až po Maroko. Patří k nim zejména pokračující šíření JZ, zvláště v kombinaci s balistickými raketami, nebezpečí jaderného nebo jiného terorismu hlavně v souvislosti se zvyšující se aktivitou islámského, resp. arabského světa; vývoj v Číně směřující k rychlému ekonomickému vzestupu, prosazení se ve světě. Nelze vyloučit vliv některých rizikových faktorů již ve 2. polovině tohoto desetiletí, převážně však a výrazněji až později.

Jako prozatím nejvýznamnější se jeví nebezpečí vyplývající z proliferace JZ a raket, z nových možností terorismu.

Na rozdíl od dřívější se úsilí o získání JZ projevuje pouze na zmíněném oblouku, zatímco v ostatním světě je tlumeno až zastaveno jako např. u JAR, Argentiny, Brazílie. K podobnému kroku sice přikročil též Tchaj-wan a Jižní Korea, ale stalo se tak ve snaze zlepšit vztahy s jejich protějšky.